COMUNA CONOP

Denumiri:

Conop: *Konop (1506), Conop*

Belotinț: *Beletháza, Belotintza (1607)*

Chelmac: *Kelmák, Eperjes, Maroseperjes*

Milova: *Alsómilova, Alsómylova Felsewmilova, Mylowa Minor*

Odvoș: *Odwas*

Coordonate geografice: Conop (în maghiară: *Konop*) este o comună formată din satele **Belotinț, Chelmac**, **Conop** (reședința), **Milova** și **Odvoș.**

Istoric

Prima atestare documentară: Conop (1506), Belotinț (1607), Chelmac 1133), Milova 1359) și Odvoș în 1440.

Conop

În antichitate, pe locul satului Conop a fost o **așezare dacică,** începând cu sec. VIII-VII î. H. Sondajul efectuat pe locul numit ”*La cotărci*” a scos la iveală o așezare medievală timpurie, din care provin și margini de căldărușe. La cariera de argilă din locul numit ”*La Pătul*” au fost dezvelite 14 morminte cu 27 de schelete, având inventarul compus doar din fragmente ceramice din sec. XII-XIV și o lespede de gresie. Piesa are pe o față sculptată o cruce de tip bizantin, iar pe cealaltă față o figură umană ștearsă.

La începutul veacului al XVI-lea, satul Conop făcea parte din domeniul familiei nobiliare Brandenburg. Satul este menționat documentar și în 1579 și 1607.

La începutul veacului al XVIII-lea, localitatea Conop intră sub administrație habsburgică, în proprietatea erariului, care vinde satul în 1820 familiei Kászonyi. În 1784 iobagii români din Conop au participat la răscoala condusă de Horea, Cloșca și Crișan. În contextul reformei agrare din 1921, țăranii din Conop au cerut autorităților române exproprierea domeniului episcopesc din comună, care intra în prevederile legii de reformă. În 1922 țăranii din Conop au solicit să fie împroprietăriți și cu păduri.

Belotinț este un sat menționat începând cu anul 1607. În cea mai mare parte a veacului al XVIII-lea, localitatea era proprietatea erariului austriac.

Abația catolică din **Chelmac** este atestată documentar în 1133 și 1235 iar satul Chelmac în 1157, 1177, 1204, 1213, 1219 și 1230, 1355,1511. În 1405, localitatea Chelmac era stăpânită de domeniul Pathócsy. În 1551 satul Chelmac este ocupat de turci iar abația catolică este distrusă și jefuită. În 1552-1561, satul Chelmac era alcătuit din sesii iobăgești aflate în posesia nobililor Méregh, Toldy, Rákóczy, Ráskay și Maksay. În anul 155 Chelmac este eliberat, fiind reocupat de trupele ardelene. În 602, localitatea Chelmac era proprietatea domeniului Toldy., în 1607 era în posesia familiilor nobiliare Kamuty și Farkas. În 1723 așezarea Chelmac figurează pe harta lui Mercy. În 1742 este menționat *praedium* Chelmac. În 1841 erariul austriac vinde satul Chelmac.

Așezarea **Milova** este pomenită documentar începând cu 1359, fiind moenționată și în 1405. În 1440, satul Milova făcea parte din domeniul nobiliar al familiei Országh. În 1477 localitatea Milova era stăpânită de familia Bánffy. La începutul veacului al XVI-lea, Milova se afla în posesia domeniului Brandenburg. Localitatea este menționată documentar și în 1597, 1607 și 1631. La sfârșitul secolului al XVII-lea, în Milova se instaurează administrația habsburgică, localitatea fiind consemnată în 1722.

La mijlocul secolului al XV-lea, în 1440, satul **Odvoș** era stăpânit de familia nobiliară Országh. În 1477 localitatea făcea parte din domeniul cetății Șoimoș, posesia familiei Bánffy. În 1497 așezarea Odvoș era în proprietatea familiei nobiliare Jaksics. În 1506 Odvoșul era în posesia domeniului cetății Șoimoș iar în 1510 în stăpânirea domeniului Brandenburg. Satul

Odvoș este consemnat documentar și în 1607-1608 iar în 1650 făcea parte din domeniul tezaurariatului Principatului Transilvaniei.

Monumente

Castelul "Konopy" din satul Odvoș

Conacul "Ștefan Cicio Pop" din satul Conop, construcție secolul al XVIII-lea

Zidurile mănăstirii catolice "Eperyes" din satul Chelmac

Ruinele exploatării miniere "Zidurile de la Tău" din satul Milova

Tabăra școlară din Odvoș.

Evoluția demografică

*Conop:*1715- 21 familii; 1721- 8 familii*;* 1743 – 19 familii; 1771-1786- 66 familii; 1828-150 familii; 1851- 967 locuitori; 1857-1448 persoane; 1869- 1102 suflete; 1880- 1091 locuitori; 1890-1043 persoane; 1900- 1115 suflete; 1910- 1116 locuitori; 1922- 879 persoane.

Belotinț: 1717-16 familii; 1786- 23 familii; 1828-177 familii; 1851-558 locuitori; 1869-1349 persoane; 1880-1123 suflete; 1890-1256 locuitori; 1900-1184 persoane; 1910-1152 suflete, 1922- 1060 locuitori.

Chelmac: 1717- 20 case; 1722- 8 sesii iobăgești; 1746- 2 familii; 1786- 109 familii; 1828- 169 familii; 1851- 82 locuitori; 1869- 1369 persoane; 1880- 1187 suflete; 1890- 1250 locuitori; 1900- 1268 persoane; 1910-1296 locuitori; 1922- 1237 persoane.

*Milova:*1828- 177 familii; 1851-585 familii; 1857-985 locuitori; 1869- 532 persoane; 1880- 443 suflete; 1890- 498 locuitori; 1900-567 persoane; 1910-626 suflete; 1922- 616 locuitori.

*Odvoș:*1715- 16 familii; 1743-15 familii; 1771-1786- 45 familii; 1828- 148 familii; 1851- 1148 locuitori; 1857- 1026 persoane; 1869- 1214 suflete; 1880- 1000 locuitori; 1890-1087 persoane; 1900- 1117 suflete; 1910- 1155 locuitori; 1922- 978 persoane.

Populația **comunei Conop**: 1930- 4847 locuitori; 1956- 3913 persoane; 1966- 3357 suflete; 1977 – 3070 locuitori; 1992- 2478 persoane; 2002 – 2342 suflete; 2011- 2258 locuitori.

În 2011 majoritatea locuitorilor sunt români (94,46%). Pentru 4,03% din populație, apartenența etnică nu este cunoscută. Din punct de vedere confesional, majoritatea locuitorilor sunt ortodocși (80,51%), dar există și minorități de penticostali (13,24%) și baptiști (1,2%). Pentru 4,03% din populație, nu este cunoscută apartenența confesională.

Biserica

Abația Chelmac (Eperjes)

Sursele istorice medievale oferă extrem de puține informații cu privire la abația Eperjes. Documentul din anul 1177 menționa faptul că pământurile abației de Eperjes, aflate pe malul Mureșului, se învecinau cu cele ale bisericii Hodus și ale prepoziturii de Arad, iar în 1219 era pomenită ”*ecclesia de Eperis*”, fiind o mănăstire benedictină. ”*Diploma sării*” a regelui Ungariei, Andrei al II-lea, din anul 1233, a consemnat biserica din Eperies cu o cantitate apreciabilă de bolovani de sare, 3000 de bucăți. Ruinele de la Chelamc –Cetate au fost descrise cu aproximație de către istoricul maghiar Sandor Marki, la finele veacului al XIX-lea, fiind încă și atinci acoperite de vegetație și tufe. Sandor Marki distingea un zid mai lung, orientat în direcția est – vest, o ruptură între ziduri de circa 12 m, fiind prezentată drept poartă și mai maulte resturi din blocuri de zidărie, dintre care unul spre sud, având circa 20 m lungime.Cercetarea sistematică de teren, realizată de Dumitru Țeicu și Florin Mărginean în anul 2004 a oferit o topografie exactă a ruinelor păstrate la Chelamc-Cetate și a înscrierii acestora în cadrul arhitecturii de fortificații medievale târzii din Banat. Ruinele abației Eperjes au fost ridicate pe un grind al luncii Mureșului, care are forma unui promontoriu ovoidal, orientat cu vârful pe direcția răsărit. Acesta măsoară pe axele lungi 73 m/65 m și fost înconjurat cu un șanț vizibil, evident pe laturile de nord și sud. ruinele de la Chelmac –

Cetate, zidurile masive din piatră de 3,20 m grosime, cu elemente de arhitectură adaptate armamentului de foc aparțin unei fortificații medievale târzii din veacul al XVI-lea.

Topografia arheologică a zonei, completată de săpătura arheologică restrânsă, sugerează un ansamblu construit unitar, în aceeași tehnică, cu ziduri masive înalte și exclude prezența și atribuirea unei părți a acestei construcții unei amenajări mai vechi cu rosturi ecleziastice, ansamblul de la Chelmac-Cetate aparţinând evident unei fortificații din veacul al XVI-lea. Dar chestiunea localizării abației Eperies din secolul al XII-lea rămâne în stadiul actual al cercetării o problemă deschisă, fără un răspuns ferm, documentat arheologic. Domeniul și fortificația Eperjes de pe malul Mureșului au aparţinut în 1511 familiei Patach. În cursul secolului al XVI-lea ea a fost atacată și cucerită în repetate rânduri.

Învățământul

Școala românească din Chelmac se înființează în 1788.

Școala românească din Conop s-a deschis în 1855. Aceasta funcţiona într-o clădire din lemn şi era frecventată regulat de 41 de elevi din care 34 erau băieţi, iar 7 fete. Primul învăţător a fost Florian Caba, absolvent al Preparandiei (şcoala de învăţători) din Arad, care a deschis larg porţile şcolarizării tinerilor de la Conop, slujind cu devotament şi patriotism acestă şcoală timp de 18 ani, iar urmaşii săi au continuat acest proces educaţional în aproape întreaga perioadă interbelică. Aceasta funcţiona într-o clădire din lemn şi era frecventată regulat de 41 de elevi din care 34 erau băieţi, iar 7 fete.Primul învăţător a fost Florian Caba, absolvent al Preparandiei (şcoala de învăţători) din Arad, care a deschis larg porţile şcolarizării tinerilor de la Conop, slujind cu devotament şi patriotism acestă şcoală timp de 18 ani, iar urmaşii săi au continuat acest proces educaţional în aproape întreaga perioadă interbelică.Actualmente, școala gimnazială din Conop poartă denumirea *Școala Gimnazială Ștefan Cicio-Pop.*

Personalități

Ștefan Cicio-Pop (vezi Personalități arădene)

Chelmăgean Gheorghe, născut în 22 februarie 1911, în localitatea Conop, a îndeplinit serviciul militar în cadrul **Escortei Regale**, începând cu anul 1933, fiind trecut în completare, cu gradul de sergent în rezervă în anul 1935. A fost încadrat ca gardian public cu data de 1 decembrie 1936. În perioada 1938-1939 a fost repartizat cu serviciul la Comisariatul Poliției de Frontieră Curtici. A demisionat din activitatea polițienească la 30 iunie 1939 dar a fost întemnițat și a murit în inchisoare în timpul regimului comunist.

Economie

Un loc important l-a ocupat creșterea animalelor, încă din Evul Mediu, precum și exploatarea lemnului. Recent, în ultimele decenii, a luat avânt agroturismul, Conopul având un important potențial turistic.

Tradiții și obiceiuri

Sport

Echipa de fotbal a comunei Conop, *Viitoru*l, înființată acum câteva decenii, joacă în Liga a VI-a din județul Arad, participând și la competiția *Cupa satelor*.

Turism

Cele mai importante obiective turistice ale comunei Conop sunt următoarele: *castelul "Konopy"* din satul Odvoş, *conacul "Ștefan Cicio Pop"* din satul Conop, construcție secolul al XVIII-lea, dar astăzi în ruină, *zidurile mănăstirii catolice medievale "Eperyes"* din satul Chelmac, *ruinele exploatării miniere "Zidurile de la Tău"* din satul Milova și *tabăra școlară* din Odvoș.

În anul 2017 a fost amenajat un traseu turistic pe ruta *Conop-Creasta Conopului-creasta principală a Munților Zarandului- vârful Debela Gora.*

Bibliografie

Izvoare

Arhiva Națională Ungară, Budapesta, A.G. 3688, DL. 21121, DL 29673,

****Documente privind istoria României,* Seria C, Transilvania, vol. I (1075-1250), București, 1950.

Lucrări

Arbonie, Emil, *Polițiștii urbani arădeni (1929-1949),* Editura ”Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2017.

Blăjan Mihai, Dörner Egon, *Probleme de demografie istorică pe baza studiului căldărușelor de lut (sec. XI-XIII), descoperite pe teritoriul județului Arad),* în ”Ziridava”, X, Arad, 1978, pp. 123-138.

Boroneanț Vasile, Demșea Dan, *Cercetările arheologice de la Conop- ”Cotărci”, din 1972. Probleme legate d estela funerară din cimitirul de secol XII-XVII*, în ”Ziridava”, XXIV, Arad, 2005, pp. 43-56.

Hațegan, Ioan, *Cultură și civilizație medievală la Mureșul de Jos*, Timișoara, 1995.

Țeicu, Dumitru, *Geografia ecleziastică a Banatului medieval,* Presa Universitară Clujeană, Cluj – Napoca, 2007.

Țeicu Dumitru, Mărginean Florin, *Despre localizarea abației Eperjes la Chelmac*, în *Românii în istoria medievală (între Orientul bizantin și Occidentul latin).Studii în onoarea profesorului Victor Spinei*, Editura Istros, Brăila, 2008, pp. 243-270.

dr. **Sorin Bulboacă**